

RANGTASVIR VA QALAMTASVIRDA “VAQT KONSEPSIYASI”: STATIK TASVIRDA HARAKATNI ANGLATISH USULLARI

Tashmurotov Maxamadyor Ergashevich

Kamoliddin Behzod nomidagi

Milliy rassomlik va dizayn instituti “Dastgohli rangtasviri” kafedrası
professori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15677420>

Annotasiya. Ushbu maqolada tasviriy san’atda vaqt konsepsiyasining aks ettirilish usullari, xususan rangtasvir va qalamtasvirdagi harakat, fazo va vaqt uyg’unligi tahlil etiladi. Statik tasvirdagi harakatni ifodalash mexanizmlari, xronofotografiyadan konseptual san’atgacha bo’lgan vaqt tasvirining evolyutsiyasi, klassik san’atdagi falsafiy qarashlar va zamonaviy yondashuvlar o’rganiladi. Har bir bosqichda tasvir vositalari – nur, soya, kompozitsion markaz va rang yechimlarining dramatik roli ochib beriladi. Maqola san’atshunoslik, pedagogika va amaliy tasviriy san’atda zamonaviy tahlil usullariga asoslanadi.

Kalit soʻzlar: vaqt, fazo, statik tasvir, harakat, xronofotografiya, konseptual san’at, dramaturgiya, kompozitsiya.

“ПОНЯТИЕ ВРЕМЕНИ” В ЖИВОПИСИ И РИСУНКЕ: СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ ДВИЖЕНИЯ В СТАТИЧНОМ ИЗОБРАЖЕНИИ

Аннотация. В этой статье будут проанализированы способы отражения концепции времени в изобразительном искусстве, в частности движение, гармония пространства и времени в живописи и рисунке. Исследуются механизмы выражения движения в статическом изображении, эволюция изображения времени от хронофотографии к концептуальному искусству, философские взгляды в классическом искусстве и современные подходы. На каждом этапе раскрывается драматическая роль средств изображения – света, тени, композиционного центра и цветовых решений. В основе статьи-Современные методы анализа в искусствоведении, педагогике и прикладном изобразительном искусстве.

Ключевые слова: время, пространство, статическое изображение, движение, хронофотография, концептуальное искусство, драма, композиция.

PAINTING AND DRAWING “CONCEPT OF TIME” IN ART: WAYS TO MEAN MOVEMENT IN A STATIC IMAGE

Abstract. This article analyzes the methods of reflection of the concept of time in fine art, in particular the harmony of movement, space and time in painting and painting. Mechanisms for representing motion in a static image, the evolution of the image of time from chronophotography to conceptual art, philosophical views in classical art, and contemporary approaches are explored. At each stage, the dramatic role of image tools – light, shadow, compositional center and color solutions-is revealed. The article is based on modern methods of analysis in art studies, pedagogy and applied Fine Arts.

Keywords: time, space, static image, movement, chronophotography, conceptual art, dramaturgy, composition.

Zamon va makon san’atda doimiy tahlil etilgan, ammo har safar yangi qirralar bilan namoyon bo’ladigan tushunchalardandir. Rangtasvir va qalamtasvirda vaqtning ko’rinmas, ammo seziladigan ta’sirini berish san’atkor uchun murakkab, shu bilan birga yuksak darajadagi badiiy ifodaning namunasidir. Ushbu maqola tasviriy san’atda vaqt konsepsiyasining falsafiy va

amaliy yondashuvlarini ko'rib chiqishda qo'l keladi.

Tasviriy san'atda statik kompozitsiyada bir necha vaqt bosqichlarini aks ettirish qadimdan mavjud bo'lgan an'anadir. Masalan, Sharq miniatyuralarida yoki G'arbda Giotto asarlarida bir necha voqealik bir kompozitsiyada mujassamlashtirilgan. Bu, ayniqsa, "ko'z ilg'ashi" orqali vaqtni ifodalashga imkon beradi.

Zamonaviy san'atda bu yondashuv fazoviy va temporallik o'rtasida ichki uyg'unlik yaratish vositasi sifatida ishlatiladi. Rassom o'z asarida subyektlarning holatlari, harakatlanish yo'nalishi yoki ob'ektlarning ketma-ketlikdagi tasvirini berish orqali vaqt oqimini sezdiradi.

Shuningdek, statik tasvirda harakat vaqtning eng bevosita ifodasi. Rassomlar harakatni ponavtalanuvchi chiziqlar ya'ni ritmik takrorlanishlar, formaning harakatchanligi masalan, shamolda hilpirayotgan mato, suzayotgan qushlar kabilar va kompozitsion dinamika diagonal yo'nalishlar, ochiq kompozitsiyalar, ko'z harakatini boshqarish kompozitsiyadagi ob'ektlar joylashuvi orqali ko'zni yo'naltirish kabi texnikalar orqali aks ettiradi. Bu usullar orqali tasvirda "harakatning izi" paydo bo'ladi. Harakat esa vaqtning ramzidir.

Tasviriy san'atda vaqtni tasvirlashning ba'zi vositalari mavjud bo'lib, ular quyidagilarni tashkil etadi:

Allegoriyalar va ramzlar. Masalan, qadimgi san'atda vaqt mifologik mabudlar Kronos, vaqt mabudi orqali tasvirlangan.

Diniy va mifologik mavzular. Vaqt mavzusi diniy va mifologik yo'nalishdagi asarlarda alohida o'rin tutgan.

Fasllar manzaralari va tasvirlari. Rassomlar turli fasllarning go'zalligini, shuningdek, tabiatning o'zgarishini, davriylik haqidagi falsafiy qarashni aks ettirishga intildilar.

Harakatlarning mantiqiy aloqasi. Bir harakat boshqasini nazarda tutadi, voqealar yo'nalishini belgilaydi.

Tasviriy san'at asarlarida vaqtni tasvirlashning bir nechta namunalari ko'rib tahlil qilishimiz mumkin.

A. A. Deynekinning "Petrograd mudofaasi" kartinasi. Asarda o'tmish va kelajak zamon bir vaqtning o'zida birga yashaydi, makon ikki rejaning kompozitsion yopiq semantik doirasi sifatida tashkil etilgan.

Gustav Klimtning "Ayolning uch yoshi" kartinasi, bir vaqtning o'zida uchta turli xil belgilar tomonidan yetkazilgan ayol hayotining uchta davri ko'rsatilgan.

Klod Monening "Pichanzor, tumandagi quyosh" asari. Rassom ketma-ket rasm chizish amaliyotini ishlab chiqdi, bitta syujetni tanlab, unga qayta-qayta murojaat etdi. Ushbu asarlarda fasllarning o'zgarishiga qarab ohanglar va soyalar o'zgaradi.

Xronofotografiyadan zamonaviy konseptual san'atgacha: vaqt tasvirini transformatsiya qilish haqida so'z borar ekan XIX asr oxiri XX asr boshida xronofotografiya san'at va ilm-fan kesishmasida yangi davrni boshlab berdi. E. Muybridj va Marey tomonidan yaratilgan harakat ketma-ketliklari vaqtni tahlil qilish, uni bo'laklarga ajratish, anglash imkonini berdi.

Zamonaviy konseptual san'atda esa vaqt hissiy va falsafiy tushuncha sifatida ko'riladi. Marina Abramovichning performanslari, Bill Viola videoinstallatsiyalari va boshqa zamonaviy rassomlar asarlarida vaqtning cho'zilishi, aylanishi, to'xtashi yoki paradoksal namoyon bo'lishi markaziy mavzuga aylanadi.

Leonardo da Vinchi, Rembrandt, Velaskes, Vermeer kabi klassik rassomlar klassik rangtasvirda vaqt aks etishining falsafiy va kompozitsion jihatlarini va tasvir orqali vaqtni "hissiy pauza" sifatida anglatgan. Nur va soya, figuralarning psixologik holatlari,

kompozitsiyadagi muvozanat orqali aniq bir lahzaning bardavomligi ifoda etilgan. Falsafiy jihatdan, bu lahza hayot, fan, hissiyot va o'lim oralig'idagi nuqtadir. U har doim o'zida vaqtni yutadi va har safar tomoshabinni o'sha lahzani qayta yashashga undaydi.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, tasviriy san'atda vaqt konsepsiyasi oddiy ob'ektlarning tasviridan ko'ra ko'proqdir u inson tafakkuri, ichki dunyo va mavjudlik bilan bog'liq. Statik obrazlar orqali harakatni ifodalash rassomning badiiy idroki va texnik mahoratini namoyon etadi. Bugungi kunda ham vaqtni tasvirlash usullari san'atning estetik imkoniyatlarini kengaytirib, uni falsafiy anglashga xizmat qilmoqda.

REFERENCES

1. Аскарлов А. “Тасвирий санъат назарияси”, Тошкент, 2019.
2. Гвоздев А.Н. “Живопись и философия времени”, Москва, 2010.
3. Балкинд Е. Л. (2013). Хронотоп в изобразительном искусстве. Ученые записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского. Социология. Педагогика. Психология, 26 (65) (4), 246-255.
4. Zarifova Dilfuza Omon qizi. (2023). RANGLARNING FAZOVIIY BIRIKMALARI VA XUSUSIYATLARI. Educational research in universal sciences, 2(5), 159–162. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8033991>
5. Zarifova, D. (2023). TEACHING TECHNOLOGY OF THE TOPIC OF PORTRAIT OF THE HUMAN HEAD IN PAINTING. Modern Science and Research, 2(10), 391-393.
6. Zarifova, D. (2025). IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNING BADIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA ART-TERAPIYANING O'RN VA AHAMIYATI. Modern Science and Research, 4(3), 271-274.